

MAX WEBER’DE PATRİMONYALİZM VE BÜROKRASI KAVRAMLARI: ANTİK VE ÇİN İMPARATORLUĞU ÜZERİNE ANALİZLER

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİİBFD
Cilt, 11, Sayı 21, 2020
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 10.09.2019 Yayına Kabul Tarihi: 20.02.2020

Kadir Caner DOĞAN
Doç. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Türkiye
kadircanerdogan@gumushane.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3476-
8865.

ÖZ Çin medeniyeti, siyasal manada 3000 yıllık tarihsel bir geçmişe sahip kadim bir toplumdur. Antik dönemden başlayarak imparatorluk döneminde de farklı hanedanlıklar tarafından yönetilen Çin’de Konfüçyüsçülük devletin siyasal ve toplumsal felsefesi olarak görülmüştür. Antik ve imparatorluk dönemleri Çin’indeki bürokrasi de bu oluşumlardan etkilenmiştir. Nitekim Batılı sosyolog Max Weber, Çin’deki bürokrasiyi patrimonyal olarak nitelendirmektedir. Bu çalışmada da esas olarak Weber’in kapitalizm, modernite ve Doğu algısı tezlerinden hareketle Çin bürokrasisi üzerinde analizler yapılması amaçlanmaktadır. Weber’in temel bilimsel metodolojisi çerçevesinde konuya bakış açısı, kültürel sosyolojisinin temelleri ve bürokrasi kavramını Çin’e nasıl uyarladığı üzerinde durulmak istenmektedir. Bu bakımdan çalışmada Çin’de bürokrasinin temelleri ve Weber’in bu gerçekleşen bürokrasi konusunda görüş ve analizleri çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Weber, Patrimonyalizm, Bürokrasi, Çin.

JEL Kodu: D73, I18, N45

Alan: Kamu Yönetimi

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2020.019

Atıfta bulunmak için: Doğan, K. C. (2020). Max Weber’de patrimonyalizm ve bürokrasi kavramları: Antik ve Çin imparatorluğu üzerine analizler. *KAÜİİBFD*, 11(21), 410-433.

PATRIMONIALISM AND BUREAUCRACY CONCEPTS IN MAX WEBER: ANALYSIS ON ANTIQUE AND CHINESE EMPIRE

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 11, Issue 21, 2020
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 10.09.2019

Accepted Date: 20.02.2020

Kadir Caner DOĞAN
Associate Professor
Gumushane University
Faculty of Economics and
Administrative Sciences
Turkey
kadircanerdogan@gumushane.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3476-
8865.

ABSTRACT | Chinese civilization is an ancient society with a historical background of 3,000 years in the political sense. Confucianism was seen as the political and social philosophy of the state in China, which was ruled by different dynasties starting from the ancient period and during the imperial period. The bureaucracy in ancient and imperial China was also influenced by these formations. As a matter of fact, Western sociologist Max Weber describes the bureaucracy in China as patrimonial. In this study, it is mainly aimed to make analyzes on Chinese bureaucracy based on Weber's theses of capitalism, modernity and Eastern perception. Weber's point of view on the subject, the basics of his sociology and how he adapted the concept of bureaucracy to China within the framework of his basic scientific methodology. In this respect, the basics of bureaucracy in China and Weber's views and analyzes on this realized bureaucracy are the focus of the study.

Keywords: *Weber, Patrimonialism, Bureaucracy, China*

Jel codes: : D73, I18, N45

Scope: *Public Administration*

Type: *Research*

Cite this Paper: Doğan, K. C. (2020). Patrimonialism and bureaucracy concepts in Max Weber: analysis on Antique and Chinese empire. *KAUJEASF*, 11(21), 410-433.

1. GİRİŞ

Çin, kadim bir medeniyet olarak binlerce yıllık siyaset ve kültürel tarihe sahip bir devlettir. Bu topraklarda ilk insan yerleşimlerinin tarihi 4000 yıl kadar geriye götürülse de siyasi bir topluluk olarak siyasal iktidar ve devlet olguları 3000 yıl önce ortaya çıkmıştır. Antik Çin, hanedanlar tarafından derebeylik rejimi ile yönetilirken, belirli bir dönem sonra Çin'de imparatorluklar kurularak merkezîyetçi, bürokratik esaslara göre işleyen bir siyasal sistem yerleşmiştir. Derebeylik rejimi bu dönemde de kısmen devam etse de devlette birleşme sağlanmıştır. Farklı hanedanlıkların yönetimi ele geçirdiği Çin'de belirli bir kurumsallaşma aşamasından sonra sistem, kurumlar ve anlayışlar yerleşmiştir.

Çin'de kamu yönetimi teşkilatı veya bürokratik yönetim anlayışına bakıldığında da, yine çok eski bir bürokratik örgütlenmenin kurulduğu anlaşılmaktadır. Çin bürokrasisi, iklim ve coğrafi şartlar, iktisadi yapı ve siyasi sistemin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bir Doğu toplumu olarak Çin, dinin ve kültürel geleneklerin sosyolojik yaşamda çok fazla etkili olduğu bir devlet olmuştur. Nitekim Çin'in etik/ahlak anlayışını belirleyen Konfüçyüsçülük devletin resmi doktrini haline gelmiş ve bürokrasinin/bürokratların gelişmesinde ve yetiştirilmesinde rol oynamıştır. Çin, zamanla Konfüçyüsçü etiğin topluma hakim kılındığı ve siyasal iktidarın imparatorun elinde toplandığı merkezi bir devlet haline gelmiştir. Bazı dönemlerde Çin'de ayaklanmalar ve isyanlar çıkarsa, mahalli otoriteler arasında dengesizlik görülse ve devlet bölünmenin eşiğine gelse de katı bürokratik yapı ve kültür sürmüştür.

Bu çalışmanın görüşleri ve analizleri ile temel temasını oluşturan Max Weber'in genelde Doğu toplumları, özeldense Antik ve imparatorluk Çin'i hakkındaki değerlendirmeleri önem taşımaktadır. Nitekim Weber'in Çin konusundaki patrimonyalizm ve bürokrasi kavramları ilişkisinden kurduğu analizler, Batı sosyolojisi ve siyaset bilimi literatürü olmak üzere geniş alanda yankı uyandırmış ve günümüzde dahi bu tip tartışmalar sürdürülmeye devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Weber'in Çin bürokrasisi konusundaki görüşlerini hangi tezler üzerine inşa ettiğini analiz etmektir. Çalışmanın yöntemi ise öncelikle Weber'in birincil düzeyde ele aldığı kaynaklardan yola çıkarak, ikincil düzey kaynaklardan da faydalanarak söz konusu konuyu analiz eden bir literatür taramasına dayanmaktadır.

Bu çalışmanın amacına ve yöntemine uygun bir biçimde; birinci bölümünde Weber'de patrimonyalizm ve bürokrasi kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde Weber'in Çin ile ilgili görüş ve analizlerine geçmeden önce genel olarak Doğu toplumları hakkındaki tutumu ve patrimonyalizmi burada nereye yerleştirdiği

üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde kısa Çin siyasi tarihi ifade edilmiştir. Dördüncü bölümde de Weber'in Çin bürokrasisi hakkındaki değerlendirmeleri detaylandırılmıştır.

2. MAX WEBER'DE PATRİMONYALİZM, BÜROKRASİ KAVRAMLARI VE MEŞRU OTORİTE TİPLERİ

Max Weber, bürokrasi kavramını tarihsel süreçte bilimsel manada sistematik bir şekilde analiz eden ilk bilim adamı ve filozoftur (Yılmaz & Doğan, 2014, s. 240). Bürokrasi olgusu, tarihin ilk dönemlerine kadar farklı uygarlık ve devletlerde görülmüş, devlet ve siyaset ile iç içe olmuş bir sosyal gerçekliktir. Weber'e göre bürokrasi, modern döneme özgüdür ve modern devletle beraber yasal-ussal bir konuma gelmiştir. Weber, geleneksel ya da antik dönem uygarlıkları üzerine yapmış olduğu analizlerde çok genel olarak özellikle Doğu toplumlarında (Hint, Mısır ve Çin gibi) buradaki bürokratik teşkilatlanma ve kültürü patrimoniyalizm kavramı ile açıklamaktadır. Weber'in siyasal, sosyolojik, ekonomik ve kültürel değerlendirmelerinin sonucu olan bu görüş, düşünürün bürokrasi konusundaki metodolojik yaklaşımı ile de bütünleşmektedir.

2.1. Bürokrasi Kavramı ve Meşru Otorite Tipleri

Bürokrasi kavramı, ilk defa 1745 yılında Fransız fizyokrat iktisatçı Vincent de Gournay tarafından kullanılmıştır. Bu kavram, “güç, iktidar ve devlet yönetimini etkileme”; “kamu yönetimi ve kamu görevlileri” ve “kırtasiyecilik” gibi olumlu ve olumsuz farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Göktürk, 2015, ss. 17-18). Bürokrasi kavramı, kelime kökü bakımından Latince “burra” ve Yunanca “kratos” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir (Tortop vd., 1999, s. 205). Bunlardan “burra” masaları örtmede kullanılan koyu renkli kumaş olarak, “kratos” ise egemenlik/yönetim olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede bürokrasi kelimesi “masaların ya da büroların egemenliği” şeklinde tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla bürokrasi kavramı, ilk ortaya çıktığında belirli bir meslek grubunu oluşturan kamusal görevlilerin (memur) bulunduğu mekân ve bu mekânın temsil ettiği egemenlik biçiminde açıklanmıştır (Abadan, 1959, s. 11'den aktaran Doğan, 2017, s. 203). Weber (2011b, s. 332)'e göre bürokrasi, modern dönemin rasyonel akılcı mantığıyla örtüşen örgütlenme modelidir. Bürokratik örgütlerin gelişmesinin belirleyici nedeni ise zaman içinde tüm öteki örgütlere göre salt teknik üstünlükleridir.

Weber, bürokrasiyi; “iş bölümü, uzmanlaşma, örgütlenme, otoriter hiyerarşik yapı, gayri şahsılık, yazışmaların ve faaliyetlerin dosyalanması, yazılı kurallara

bağlılık ve planlama çerçevesinde geniş grupların disiplinli bir şekilde yönetilmesini gerektiren toplumsal örgütlenme biçimi” şeklinde tanımlamaktadır (Dönmez, 2018, s. 4030).

Weber (1947, ss. 329-341)’e göre bürokrasinin temel özellikleri ise şu şekilde açıklanabilmektedir:

- Belirli bir işlev ya da işlevler ile varlığını sürdüren bir örgütün ve onun kuralları ile çevrilmiş işleyiş tarzı,
- Personelin örgütlenmesinin hiyerarşi temeline dayanması,
- Personelin genel liyakat ilkesine göre atanarak göreve gelmesi,
- Personelin yönetim ve üretim araçlarına sahip olmaması,
- Personelin sabit bir ücretinin ve çalışma süresinin olması.

Weber’e göre bürokrasi ve bürokratik teşkilatlanmanın tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Birçok Antik Çağ Batı ve Doğu toplumunda (Mısır, Çin ve Bizans) bürokrasinin kökenleri görülmüştür (Eryılmaz, 2010, s. 220; Kiser & Cai, 2003, s. 511). Nitekim bu bağlamda değerlendirildiğinde günümüzün büyük tarihsel miraslarından kabul edilen Çin Seddi ve Mısır Piramitleri gibi yapılar çok sistemli bir devlet yapısının ve bu yapıyı harekete geçiren bir bürokrasinin bulunduğunu kanıtlamaktadır. Bunların yanında, yine Çin devletinde devlet memurluğuna girebilmek için sınavların yapılmış olduğunu tarihi belgeler göstermektedir. Nitekim bu sözü edilen sınavlara katılan öğrenciler Konfüçyüsçülüğün metinlerinden sorumlu tutulmuştur. Bunlar Dört Kitap ve Beş Klasik denilen (Four Books and Five Classics) ve çeşitli öğretilerin yer aldığı kitaplardır. Dört Kitap: Analects (Konfüçyüs’ün Konuşmaları), Mensiyüs’ün Kitabı (Mencius), Büyük Bilgi (Great Learning) ve Orta Yol Doktrini (Doctrine of the Mean)’dir. Beş Klasik ise Dokümanlar Kitabı (Book of Documents), Şiirler (Classic of Poetry), Değişiklikler Kitabı (I Ching/Book of Changes), Ayinler Kitabı (Book of Rites) ve İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları (Spring and Autumn Annals)’dır (Doğan, 2017, s. 205; Kaçer, 2017, s. 153).

Weber, sosyolojiyi anlamacı/yorumsal ve nedensel olarak açıklayıcı bir yaklaşım ile kullanmaktadır (Özlem, 2001, s. 119). Nitekim Weber, pozitivist metodun deterministik metodu yerine rölativizmi tercih ederek kendine has bir metodoloji geliştirmiştir. Weber’e göre toplum, çok karmaşıktır ve birçok değişken birimin etkileşiminden meydana gelmektedir. Bunun üstesinden gelebilmek için ideal tip gibi kavramsallaştırmalar ile zihinde somut görünüm oluşturmak mümkündür. Weber’e göre ideal tip, “belirli bir sosyal olayın bütün tipik özelliklerini kapsayan ve özellikleri bir araya getiren düşünsel bir soyutlamadır”. Weber, kavram ile gerçeklik arasında bunları bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanmaktadır

(Torun, 2003, s. 26). Bu bakımdan Weber, ideal tip tasarımı ile düşünüldüğünde hem Batı'nın tarihsel özgüllüğünü incelemekte, hem de kapitalizmin evrenselliğine dair temel dinamiklerini kurgulamaktadır. Weber'in bürokrasiyi kavrayışı da aynı mantığın bir yansımasıdır. Bu çerçevede Weber, bürokrasinin bazı toplum biçimlerinde, değişik tarihsel dönemlerde ortaya çıkan bir olgu olduğunu kabul etmekte, aynı zamanda bürokrasinin tarihsel süreç içerisinde benzer uygulama pratikleri ile "yazılı kurallara dayanması, sorumluluk ve yetki dağılımı ile hiyerarşik düzeni bakımından tekrar eden bir olgu olduğunu" söylemektedir (Eşki, 2010, s. 190). Buna göre burada, tarihsel ve karşılaştırmalı incelemelerle bir bürokrasi kavramsallaştırması yapıldıktan sonra, somut olgu ve analizlerle araştırmalar yapılarak eşleşmenin ne düzeyde olduğu belirlenmektedir. Bu durumda Weber'in genel olarak sosyoloji alanında ve özelde bürokrasi konusunda ideal tipler ile bir tasarım ortaya koymakta olduğu ve somut gerçeklikte bunun ne düzeyde oluştuğunu değerlendirdiğini ya da analiz ettiğini söylemek mümkündür.

Weber'in bürokrasiye yaklaşımı ise, ileri sürdüğü otorite teorisine ya da tiplerine dayanmaktadır (Acar, 2018, s. 673). Birçok siyaset bilimci, otorite ve meşruiyet kavramlarına ilişkin farklı görüşler ve tartışmalar olmasına rağmen, meşruiyete ilişkin konularda Weber'i bir öncül olarak tanımaktadırlar (Özdemir, 2014, s. 73). Nitekim Weber, bürokrasinin toplumun genelindeki iktidar yapısı ile ilişkisini otorite kavramı üzerinden kurmaktadır. Bu hususta Weber, öncelikle otorite ile güç kavramını birbirinden ayırmaktadır. Buna göre "eğer bir kişi, sosyal bir ilişki içerisinde kendi iradesini, başkasının direnmesine rağmen, yerine getirebiliyorsa burada bir güç vardır. Bu kişi de güce sahip demektir. Otorite ise gücün özel bir durumunu taşımaktadır. Bir emir, başkasına itaat görevi yüklüyorsa, bu otoritedir. Otorite "meşruluk" esasına dayanmakta olup meşruluğunda bir "inanç" temeli bulunmaktadır. Bu inanç da, verilen emirlerin doğru olduğunu ve ona itaat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır" (Albrow'dan aktaran Akçakaya, 2016, s. 678). Meşruluk kavramını, sosyolojik anlamda kullanmış olan Weber, onu "sosyal gerçeklikte var olan ve otorite için, otorite altında bulunanlar tarafından beslenen gerçek bir inancın" ifadesi şeklinde tanımlamıştır. Bu bakımdan, egemenliği elinde bulunduran otorite sahibinin meşruluğuna, emredilenlerin (yönetilenlerin) inanmış olmaları otoritenin temelini teşkil etmektedir (Dursun, 1992, s. 136).

Weber'e göre üç tür meşru otorite tipi vardır (Lai, 2015, s. 43; Peters, 2001, s. 71): Karizmatik, geleneksel ve yasal-ussal. Bunlardan karizmatik otoritede tekil bir kişinin ve onun tarafından buyurulan ya da ortaya çıkarılan normatif kalıpların ya da düzenin istisnai kutsallığına, kahramanlığına ya da örnek gösterilen

karakterine bağlılık vardır. Geleneksel otoritede çok eski geleneklerin kutsallığına duyulan yerleşmiş inanca ve onların altında uygulanan otoritenin meşruluğuna dayanak bulunmaktadır. Yasal-ussal otoritede de yasallaştırılmış kuralların ve bu tür kurallara göre otorite konumuna yükselmiş olanların emirler yayınlama hakkının yasallığına olan inanç yer almaktadır (Weber, 2012a, ss. 334-335). Bununla birlikte, yukarıda açıklanan ve Weber tarafından kavramsallaştırılan üç meşru otorite tipinin hiçbiri uygulamada tek başına saf halde gerçekleşmemektedir. Genel olarak bu otorite tipleri, her üç otorite tipinin bir birleşimi şeklinde uygulanmaktadır (Yılmaz vd., 2013, s. 270).

2.2. Patrimonyalizm Kavramı

Patrimonyalizm kavramı, bir yönetim tarzıdır ve geleneksel toplumlara özgü olan idare tarzının kültürel boyutlarını ifade etmektedir. Burada yönetici erkek ile yönettiği ev halkı arasındaki iktidar-itaat ilişkisinin nitelik olarak değişim geçirmeden geniş toplumsal kesimlere yayılması söz konusudur. Bu sistemde bütün iktidar kullanım biçimleri, yönetici şefin şahsında toplanmaktadır. Tebaa da şefe sadakatle itaat etmekte, şef de tebaasını ayırım gözetmeksizin korumakta ve sorumluluk taşımaktadır. Ayrıca yasama, yürütme ve yargı erkleri de şefte toplanmış bulunmaktadır (Aslan, 2003, s. 246). Bu da esas manada bir karşılıklı itaat ve iktidar ilişkisine dayalı bir otorite şeklinin varlığını göstermektedir.

Weber (2011a, s. 77)'in sıraladığı üç meşru otorite tipinden biri olan geleneksel otoritenin bir alt dalı olan patrimonyal otoritede şef, otoritesini etkili bir biçimde kullanabilmek amacıyla meslek loncaları, tüccar birlikleri, tımarlar gibi örgütler kurmaktadır. Bu şekilde kurulan düzende toprağa ya da meslek birliklerine bağlı olan uyruklar, yaptıkları hizmetler ve vergiler açısından birliklere, birlikler de patrimonyal şefe karşı sorumludurlar. Bu bağlamda bir toplumda patrimonyal otorite, aile şefinin ev topluluğu üzerindeki geleneksel kurallara bağlı, üstün ve özel bir hakkı sayılan otoritesinin, mal varlığının artması, otorite alanının genişlemesiyle birlikte belirli bir yönetim örgütüne ve düzenli askeri birliklere gereksinim duyması sonucu ortaya çıkmaktadır (Aslan, 2003, s. 246). Patrimonyalizmde otorite, hanedan ailesinin kullandığı kişisel ve bürokratik güce bağlıdır. Bu güç de resmi olarak keyfidir ve hükümdarın doğrudan denetimi altında bulunarak, sübjektif esaslı kural ve kaidelerin ağırlıkta olduğu bir düzene göre idare edilmektedir (Çakır & Şahin, 2015, s. 26). Patrimonyalizmde hükümdar, iktidarını gelecekte kendilerinin elinde olan bir "patrimonyal bürokrat sınıf" tarafından sürdürmektedir (Aslan, 2003, s. 245). Nitekim Weber, patrimonyal bürokrasiyi ya da otoriteyi özgür olmayan memurların hiyerarşik düzene göre örgütlenmesi olarak tanımlamıştır (Weber, 1964, s. 163'den aktaran Doğan, 2011, s. 175).

Weber, temelde patrimonyal ve rasyonel olmak üzere iki tür bürokrasiden söz etmektedir. Patrimonyal bürokrasi, geleneksel yöneticilere dayanmış, kölelik sisteminin yaygın olduğu dönemdeki sisteme gönderme yapmaktadır. Bu doğrultuda patrimonyal bürokrasi, rasyonel ya da yasal-ussal bürokrasiden önceki dönem zarfında uygulanan sistemlerdeki anlayışları ve uygulamaları kapsamına almaktadır (Eryılmaz, 2010, s. 220).

3. MAX WEBER'DE İKTİSADİ, SİYASAL VE SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA DOĞU TOPLUMLARI VE PATRİMONYALİZM

Batı'da 18. Yüzyılda "feodalizmden kapitalizme dönüş" ekseninde bir yükseliş gerçekleştiği sıkça vurgulanmaktadır (Wallerstein, 1999, ss. 10-11). Bu yükseliş, aynı zamanda gelenekselden modern topluma dönüşümü de simgelemektedir. Modern toplum ise, doğa bilimlerinin gelişimi, düşünce ve sanattaki gelişmeler (Rönesans, Reform ve Aydınlanma), teknolojik yenilikler (sanayi devrimi) ve siyasal gelişmeler (Fransız İhtilali) olmak üzere dört temel süreçten geçmiştir. Geleneksel Batı Avrupa toplumunun feodalite ve Kilise etrafında şekillenen toplum biçiminin dönüşümü ve Avrupa'nın dünyada elde ettiği konum, 18. Yüzyılın ortalarından itibaren yeni bir toplum biçimi meydana getirmiştir. Bir bilim olarak sosyoloji de bu toplumu açıklamak üzere ortaya çıkmıştır. Bu süreçte sosyoloji, bir ölçüde toplumlar arasındaki farklılıkları anlamaya çalışan karşılaştırmalı bir bilim olarak belirmiştir. Bu anlamda tarihsel bakımdan model olan Doğu toplumlarıyla karşılaştırmalar yapmak ve modern toplum biçimini onun karşısında konumlandırmak popüler hale gelmiştir (Sunar, 2012a, ss. 25-29). Nitekim bu dönemde ortaya çıkan Şarkiyatçılık¹ ve sosyoloji birbirini tamamlayarak Batı'nın "benlik" yaratımı karşısında "ötekiyi" meydana getirmiştir (Sunar, 2012a, s. 45).

Weber'in sosyolojik tahayyülündeki odak alanlarından biri ekonomidir. Nitekim Weber, kendi iktisat sosyolojisini özellikle kapitalizmin doğuşunun hemen öncesinde yaşanan zihniyet dönüşümü ve bu dönüşümün uzun tarihsel arka planını inceleyerek geliştirmiştir (Sunar, 2012b, s. 26). Batı merkezi çerçevesinin hakim olduğu Weber'de, dönemin birçok sosyal bilimcisi gibi Batıyı önceleyen açıklamalar bulunmaktadır (Doğan, 2011, s. 174; Giddens, 1999, s. 17). Weber'in Doğu'ya ilişkin algısını oluşturan temel kavramlardan biri, evrimci değişme anlayışının sonuçlarından biri olan "Şark Despotizmi" kavramıdır (Çakır & Şahin, 2015, s. 23). Nitekim Weber'in oluşturmaya çalıştığı modernite teorisi

¹ Şarkiyatçılık, Doğu ve Batı arasında ontolojik ve epistemolojik olarak farklılık üzerine temellendirilen ve genel bir yazma eylemi ve düşünüş mizacı olarak değerlendirilebilmektedir (Balci, 2016, s. 75).

dâhilinde Doğu toplumlarına dair incelemelerinde dayandığı temel nokta şark despotizmi tezleridir (Sunar, 2011, s. 42). Bu çerçevede, Weber'de Şark Despotizmi düşüncesi, geleneksel otorite tiplerinde kendine yer bulmaktadır ve patrimonyalizm, burada Doğu'nun egemenlik biçimi olarak görünmektedir (Çakır & Şahin, 2015, s. 24; Subramaniam, 2019). Çin, Mısır ve Hindistan gibi oldukça büyük uygarlıkları inceleyen ve analiz eden Weber, merkez-çevre kavramsallaştırması üzerinden çevreyi baskılayıcı bir siyasal geleneğin bu toplumlarda belirgin olduğunu ve patrimonyalizmin bu uygarlıklarda yaygın bir otorite biçimi olarak ortaya çıktığını belirtmektedir (Çakır & Şahin, 2015, s. 26). Weber, aslında Batı'nın gelişmeci bir yola girmesine koşut olarak, Doğu'nun durağan bir hal aldığını göstermeye çalışmaktadır (Özel, 2000, s. 2). Bu bağlamda Batı toplumlarının akılcılaşıma/rasyonelleşme ekseninde bir dinamizm ve tam karşıtı olarak da Doğu toplumlarının patrimonyal pasif bir durağanlığa olan karakteristiği belirlenmektedir (Sunar, 2012a, s. 155). Weber, bu patrimonyal yapıyı açıklarken de Doğu'nun iklimsel ve coğrafi şartlarının, kültürel geleneklerinin ve iktisadi şartlarının; sulama sistemleri ve bayındırlık girişimleri başta olmak üzere merkezileşmeyi beraberinde getirdiğini, ordunun bizzat hükümdarın kontrolü altında olduğunu, toprak rejiminin kollektifliğini, vergi sisteminin keyfi düzenlendiğini ve özel mülkiyetin bulunmayışını, serbest ticaretin önünün tıkandığını siyasal, iktisadi ve kültürel tezlerle kanıtlamaktadır (Sunar, 2012a, ss. 162-163). Weber'e göre merkezileşme artıkça kapitalizmin şartları zayıflamaktadır. Patrimonyal sistemin "zorunlu emek, angarya, aynı vergiler ve tımar" gibi uygulamaları modern kapitalizmin gelişmesini durdurmaktadır (Sunar, 2012a, s. 188).

Modern toplumsal hayatın kültürel ayırt ediciliğini açıklayan nedir? sorusu bağlamında Weber, bu ayırt edici görünümünün saptanabilmesi için yalnızca modern Batı dünya görüşünün oluşumunun izini sürmenin yeterli olmayıp, aynı zamanda öbür modern olmayan yani Batılı olmayan dünya görüşlerinden nasıl ayrıldığına incelenmesi gerektiğini düşünmüştür (Schroeder, 1996, s. 53). Weber, Batı uygarlığını çözümlmek için kapitalizmin; kapitalizmin anlaşılması için de Batı toplumu zihniyet yapısının bilinmesi gerektiğini belirtmektedir (Torun, 2003, s. 73). Batı toplumu zihniyet yapısının temelinde de Protestan ahlakını yerleştirmektedir. Bu bakımdan, Weber'e göre ekonomik teşkilatlanmadan önce ideolojik etmenler gelmektedir. Kapitalizmin ruhu, Protestanlığın ruhudur. Sadece iktisadi alanda değil, toplumu tüm alanı ile saran modernleşme yalnızca Batı'da gerçekleşmiştir (Torun, 2003, ss. 77-79). Weber'e göre; kapitalizmin tamamlayıcı ve zorunlu olmak üzere iki temel şartı bulunmaktadır. Bunlardan kapitalizmin tamamlayıcı şartları; "burjuva sınıfının ortaya çıkması, kentleşme, endüstriyel teknolojinin gelişmesi ve rasyonel

hukuktur”. Tamamlayıcı şartlar, kapitalizmin maddi vücudu oldukları için somut olarak yer almaktadırlar. Ancak, vücudu canlandıran ve ona hayat veren ise ruhtur. Bu bağlamda, modern kapitalizmin ruhu, “Protestan Ahlâk”ı şeklinde vurgulanmaktadır. (Torun, 2002, s. 90). Nitekim kapitalizmin zorunlu şartı, işte bu ruhtur. Protestan ahlak ise, etkin, üretken ve çalışma disiplinine sahip bireyler ve girişimciler yaratmaktadır. Nitekim Batı iktisadi kapitalist zihniyetine dayalı dünyevi asketik/Protestanlık, mülk sahibi olmanın verdiği doğal zevke var gücüyle karşı çıkmış, tüketimi-özellikle de lüks tüketimi sınırlamıştır (Weber, 2009, s. 147). Weber’e göre “gerçek kapitalist, rasyonel işletme mantığı ile sürekli yenilenen kazancının daha verimli hale gelmesi için uğraşan müteşebbistir. Bu alanda başarılı olabilmesi için bu yöntemi uygulamak zorundadır. Aksi takdirde kapitalist ekonomik sistemde rasyonel olmayan ve verimliliği artırmayan işletme sistemi iflâsa mahkûmdur” (Doğan, 2015, s. 206).

Batı, Yeniçağda dünyanın hiçbir yerinde gelişmemiş olan tamamen farklı bir tür kapitalizm ile karşılaşmıştır (Weber, 2009, s. 18). Weber’e göre kapitalizm, “modern yaşamımızın yazgısı üzerinde en fazla ağırlık taşıyan güçtür” (Fleury, 2009, s. 52). Weber, Batı’da kapitalizmin doğuşunu Protestanlık ekseninde iktisadi etiğin gelişimi ile ilişkilendirerek (Ishiyama, 2012, s. 89) açıkladığı için diğer uygarlıklarla karşılaştırmalarından da buradan hareket etmiştir. Bu bakımdan Hindistan, Çin, Antik Mezopotamya ve İslam toplumları ile ilgili çalışmalarını dini etiğin gelişimi ekseninde analiz etmiştir (Sunar, 2011, s. 42). Bu yaklaşım tarzı, Weber’in kapitalizm ve rasyonelleşmedeki olaylara ve olgulara bakış tarzının dolayısıyla bu konudaki bilimsel metodolojisinin merkezini oluşturmaktadır.

Weber, Batı’da modernitenin ve kapitalizmin ortaya çıkmasının temel sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır (Curtis, 2009, s. 268’den aktaran Doğan, 2011, s. 175):

- Batının Yunan bilimsel rasyonalizm geleneği,
- Roma hukuku rasyonalizmi,
- İbrani prensipleri,
- Otonom şehirler,
- Siyasal yapılar,
- Bağımsız üniversiteler,
- Gönüllü kuruluşlar,
- Özel mülkiyet hakkı,
- Ekonomik örgütlenme ve rekabet,
- Dinsel inanış,
- Değişime yol açan sosyal yapı ve kültür.

Görüldüğü üzere Weber'in yukarıda kapitalizmin ve modern bir toplumun temellerini oluşturan bu etmenler, bir Doğu imgesi üzerinden karşıtlık üzerine inşa edilmektedir. Weber'e göre bu tür rasyonelleşme esaslı akılcı örgüt ve anlayışlar Doğu'da bulunmamaktadır ya da oldukça sınırlıdır.

Diğer taraftan Weber'in Doğu algısı ile ilişkili olmak üzere toplumlar sırasıyla büyü, din ve bilim aşamalarından geçmektedirler ve her bir aşama bir diğerine göre daha rasyonel bir aşamayı bünyesinde taşımaktadır. Weber, çalışmalarında hem büyüü dinden ayırmış, hem de büyü ile bilimi de karşılaştırmıştır. Din aşamasında da halk kitlesinin büyüye eğilimli olduğunu belirterek ve sadece eski Musevilik ve Protestanlığı bundan istisna tutmuştur (Arslan, 2008, s. 61). Weber'e göre bilim, verili bir amaca ulaşmanın en verimli yolunu oluşturma tekniğini düşünsel, politik ve iktisadi küre²lere genişletmektedir. Bu ise düşünsel hayat küresinde irrasyonel güçlerin bertaraf edilmesine, politika ve iktisat kürelerinde daha verimli yönetim ve örgüt biçimlerinin yaratılmasına yol açmaktadır (Schroeder, 1996, ss. 29-30). Weber'e göre Protestanlıkta dini, iktisadi ve siyasi hayat küreleri birbirlerinden rasyonel olarak ayrılmıştır. Örneğin Çin geleneksel etiği Konfüçyüsçülükte ise bu hayat küreleri kaynaşmıştır (Arslan, 2008, s. 62). Dolayısıyla bu yapı tahakkümcüdür. Dinleri akılcılaştırma/büyü bozumu seviyelerine göre sınıflandıran Weber, büyüün tamamen ortadan kalktığı Protestanlığı en üste koymaktadır (Sunar, 2012a, s. 131). Bu çerçevede Protestanlıkta hem zihniyet hem de kullanılan araçlar nedeniyle bilimde ve toplumda kültürel bağlamda dini, iktisadi ve siyasi alanlar birbirinden ayrılarak kapitalizmin gelişimi için uygun ortam ortaya çıkmaktadır.

4. KISA ÇİN SİYASİ TARİHİ

Çin medeniyeti, Bronz Çağı sırasında, Sarı Nehir boyunca küçük krallıklar biçiminde ortaya çıkmıştır (Roskin, 2012, s. 504). Çin, 20. yüzyıl başlarına kadar çok uzun bir süre farklı hanedanlıklarca yönetilmiş, imparatorluk tecrübesine de sahip bir medeniyettir. Nitekim Çin, 4000 yıllık yazılı tarihe sahiptir ve bu bakımdan da dünyanın en eski medeniyetlerinden biridir (Kaçer, 2017, s. 150; Türker, 2007, s. 289). Çin'deki kültür birleşik bir yönetimi olanaklı kılmıştır ve

² Weber'e göre dine dayalı bir dünya görüşünün bir toplumda hayatın tüm alanlarına etkide bulunması, o toplumdaki dinamizmi, verimliliği, uzmanlaşma ve dünyaya yönelik gayreti azaltmaktadır. Aslında Weber burada dine dayalı tahakküm ve benzeri toplumu kolektiviteye iten durağan dünya görüşü ya da ideolojilerin toplumda ve bireylerde üretkenliği azaltarak durgunluğa yol açtığını anlatmak istemektedir. Yine Weber'in burada vurgu yaptığı konulardan biri, parçalanmış ve kendi alanlarında rasyonel esaslarla faaliyet gösteren alanlarda işbölümü ve uzmanlaşma üzerine getirdiği görüşlerdir (Schroeder, 1996).

çok erken bir tarihte kendi koşullarına uyan kurumlar ve tutumlar şekillenerek kalıcı hale gelmiştir (Roberts, 2014, s. 75).

Çin siyasi tarihi incelendiğinde; antik, imparatorluk ve modern dönemler görülmektedir (Kaçer, 2017, s. 152). Antik ve imparatorluk dönemlerinde hanedanlıklar tarafından yönetilen Çin’de, antik dönemde yöneticiler Kral unvanı ile anılmaktadır (Keay, 2011, s. 30). Antik dönemde uzun süre ayakta kalabilecek toprak bütünlüğünü sağlayan hanedanlar, basit bir bürokrasi ile sürdürülmüştür (Roberts, 2014, s. 79). Nitekim Çin’de antik dönemde bazı küçük beylikler (Hsien adlı ile bilinir) merkezi yönetimin altındaki bürokratlar tarafından yönetilmiştir (Creel, 1964, s. 171; Ponting, 2017, s. 164).

Çin tarihi bölümlere ayrılarak açılanmaya çalışıldığında; ilk imparatorun küçük beylikleri bir araya getirerek bir imparatorluğa dönüştürdüğü söylenmektedir (Wasserstrom, 2015, s. 47). Çin’de imparatorluk dönemi, M.Ö. 221’de Qin Hanedanlığı ile başlamaktadır (Kaçer, 2017, s. 150; Huang, 2007, s. 21). Bundan sonra Han Hanedanlığı döneminde ise imparatorluk merkezi bürokrasisi güçlendirilmiş ve kurumsallaşmıştır (Huang, 2007, s. 46). İlk Han imparatorları, Çin toplumunun başat ögesi olan toprak sahipleriyle ittifak kurmuşlardır. Bunların Konfüçyüsçü kalıplarla eğitilmiş olan oğulları imparatorluk bürokrasisine alınmışlardır. Bu uygulama devlet memurları sınıfı ile toprak sahiplerinin her alanda uyumunu meydana getirmiştir. Böylece köylü ve merkezi otorite arasında kaynaşma sağlanmıştır (McNeill, 1989, s. 146). Çin’de antik dönemde kölelik sistemi yaygın olmasına rağmen tarımın gelişmesi sonrasında feodalleşme ile toprak önem kazanmış ve toprak ağalığı ortaya çıkmıştır (Batmaz, 2012, ss. 424-425; Okandan, 1968, s. 114). Nitekim Han Hanedanlığı, ilk defa toprak rejimiyle ilgili iktidar ilişkilerini biçimlendirerek devleti birleştirmiştir. Bundan sonra gelen hanedanlıklarda da sistemin korunduğu söylenebilmektedir.

Aşağıda Tablo 1’de Çin siyasi tarihi boyunca kurulmuş olan hanedanlıklar ve iktidar aralıkları gösterilmektedir.

Tablo 1’e göre; Çin, Xia Hanedanlığından başlayarak yaklaşık olarak üç bin yıllık bir uygarlığa sahiptir (Çam, 2000, s. 319). Nitekim binlerce yıllık zaman aralığında antik ve imparatorluk dönemleri ile yönetilen Çin devleti, 1912 tarihinde Cumhuriyet rejimini benimsemiş ve 1949 tarihinde de Çin Halk Cumhuriyeti adlı altında komünist sisteme geçmiştir. 1989 yılında ise dünya boyunca sosyalist sistemlerin çökmesi sonucunda komünist sistemin devam ettiği Çin’de, ekonomik, yönetsel ve kültürel manada önemli dönüşümlerin gözlemlendiği görülmektedir. Çin, özellikle 1980’li yıllardan sonra kapitalizme uygun bir biçimde dünya ile eklemlenmeye başlamış ve ekonomik serbestleşme

ve yerel yönetim reformlarını uygulamıştır (Parlak & Caner, 2005, ss. 258-260).

Tablo 1. Çin Siyasi Tarihide Hanedanlıklar ve İktidar Aralıkları

Dönem	Hanedanlık	İktidar Aralığı
Antik	Xia	2070-1600 (M.Ö)
	Shang	1600-1029 (M.Ö)
	Zhou (Batı)	1029-771 (M.Ö)
	Zhou (Doğu)	770-256 (M.Ö)
İmparatorluk	Qin	221-206 (M.Ö)
	Han	206 (M.Ö)-220 (MS)
	Jin	265-420
	Sui	580-618
	Tang	618-907
	Beş Hanedanlık-On Krallık	907-980
	Song	980-1271
	Liao	907-1125
	Yuan	1271-1368
	Ming	1368-1644
	Qing	1644-1911
	Modern	Çin Cumhuriyeti
Çin Halk Cumhuriyeti		1949- ...

Kaynak: Kaçer, 2017, s. 152; Eberhard, 2007; Keay, 2011.

5. WEBERYAN BAĞLAMDA ANTİK VE İMPARATORLUK ÇİN'İNİN BÜROKRASİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Çin, oldukça kadim bir medeniyet olarak kendine özgü yönetim ve toplumsal yapı kültür/geleneklerine sahip “ataerkil” bir medeniyettir (Braudel, 2014, s. 228). Bu kadim medeniyet binlerce yıldır, tecrübe etmiş olduğu siyaset ve yönetim yaşantısı ile bürokrasi ve bürokratik teşkilatlanma konusunda da çok eski dönemlerde yapılar kurmuş ve bunun üzerine düşünceler üretmiştir. Weber de özellikle Batı ve Doğu toplumları üzerinden karşılaştırmalı olarak yürüttüğü siyasal, ekonomik ve kültürel/toplumsal çalışmalarında Çin uygarlığı antik ve imparatorluk dönemi bürokrasisini patrimonyal olarak değerlendirmektedir. Buna göre Çin bürokrasisi, antik dönemde patrimonyalizmin izlerini taşıyan modern döneme özgü olmayan bir yapı ve işleve sahiptir.

5.1. Antik Çin’de Hanedanlıklar ve Temel Bürokrasi Anlayışı

Çin’de kurumsal anlamda sürekliliklere ve benzerliklere rastlansa da hanedanlıklar arasında önemli farklılıklar da ortaya çıkmıştır. Bu hanedanlıkların her biri tarihe kendi damgasını vurmuştur (Wasserstrom, 2015, s. 51). Yine her hanedan bir yükseliş ve çöküş dönemlerinden geçmiştir (Roskin, 2012, s. 506). Bir çöküş döneminin başlangıcı genellikle sınırın yeni barbar istilalarına karşı korunmaması, içte açlık ve isyanlarla zor zamanların gelmesiyle başlardı. Böyle durumlar, çoğu zaman normal vergilendirmenin, kanunun ve düzenin çökmesine yol açardı. Kendi krallıklarını yönetmeye başlayan mahalli idareciler ortaya çıkardı. Çin’de 1000 yıllık kimi zaman gerçekleşen ayaklanmalara ve isyanlara rağmen hanedanlıkların otoritesine ve imparator tahtına saygı gösterilmiştir (Roberts, 2014, ss. 210-211). Bu yapı, imparatorluk sistemi, devlet bürokrasisinin yaratılması ve devlet etiğini besleyen Konfüçyüsçü akım ile karakterize olmuştur (Batmaz, 2012, s. 424).

Çin imparatorluk sisteminin süreklilik gösteren özelliklerinden biri, dini ve siyasi bir figür olarak imparatorun öne çıkmasıdır (Wasserstrom, 2015, ss. 48-49). Çin’de hanedanlık ve imparatorlukların temel yönetim biçimi, merkezi yönetim esasları altında bürokrasi modeli ile idare edilmiştir. İmparatorluk sisteminde ve devlet yönetiminin diğer kademelerinde daha çok Konfüçyüsçü düşüncenin hakim olduğu söylenebilmektedir. Bu anlayışa göre; “bir ülkenin yönetimi aile düzenine benzemektedir. Bu bağlamda ferdi ahlakın oluşturulması ve geliştirilmesi ile aile düzeni kurulmaktadır. Aile düzeni devletin temellerini ve yönetimini oluşturmaktadır. Konfüçyüs’e göre, yönetimin başındaki kralın erdemli ve örnek bir kral olması gerekir ki halk da ona saygı duysun ve insanlar uyum içinde yaşasın. Bu hiyerarşik yapının tepesinde imparator, ortasında bakanlar ve en altında da halk yer almaktadır. Kral halk için hizmet edecek, bakanlar ona bu hususta yardım edecek, sıradan halk ise kendinden üstün olan idarecilerine itaat edecektir”. Konfüçyüs, böyle bir yapının ve buna dair özelliklerin ideal bir toplum ahlakı için gerekli olduğunu söylemektedir (İsmail & Aliu, 2017, ss. 181-182). Bu bakımdan patrimonial bir yönetimde memurun yöneticiye bağlılığı, tıpkı evlatların ebeveynlerine saygınlığı ölçüsünde işlemektedir (Weber, 2012b, s. 414).

Çin bürokrasisinde hükümdar ailesine mensup kişilerin dışında nüfus sahibi bir kesim daha vardı: Mandarinler³ (memurlar) ve harem ağaları. Birinci grubu, imparator tarafından kullanılan yerel yetkileri yerel düzeyde kullanan bakanlar, valiler, hâkimler gibi kamu görevlileri oluşturmaktadır. İmparatorluk

³ Çin’de mandarinler, Çin bürokrasisinin temelini meydana getirmektedir. Sınav sistemi ile Konfüçyüsçü etik çerçevesinde göreve alınan ve eğitilen mandarinler, daha sonrasında önemli sivil ve askerî memurluklara atanmışlardır (Kaçer, 2017, s. 153).

yerleşesine girme hakkına sahip harem ağaları, sarayın düzen ve intizamından sorumluydular (Wasserstrom, 2015, s. 49). Ayrıca Çin, sınırlı olmakla beraber liyakate dayanan bir sisteme sahipti. Kimi zaman kötüye kullanma ve satın alınmalar olabiliyordu, ama bu tür çöküş belirtileri genellikle hanedanlık döneminin sonlarına doğru yazılan kayıtlarda ortaya çıkmaktadır. Memurlar, imparatora bağlıydı, hizmet ettikleri vilayette toprak sahibi olmalarına, kendi vilayetlerinden görev yapmalarına veya aynı devlet dairesinde akrabalarının olmasına izin verilmezdi. Aralarında resmi hiyerarşide yükselerek en üst düzeye çıkan ve imparatorluk danışmanı olanların yegane rakipleri saraydaki harem ağalarıydı (Roberts, 2014, s. 210).

Konfüçyüs döneminde resmi görevlere yükselme diye bir şey de, sınav sistemi de bilinmiyordu. Öyle anlaşılıyor ki genelde, hiç değilse derebeyliklerde, iktidar nüfuslu ailelerin elindeydi. Han Hanedanı ile birlikte resmi görevlerin liyakate göre verilmesi ilke düzeyine çıkmıştır. Merkezi monarşi döneminde mandarinler, maaşlı memuriyetlere talip diplomalı bir statü grubu haline gelmiştir. Bu sistem, patrimonyal bir hükümet düzeninde kapalı bir zümrenin, feodal vasalların ve memuriyetleri kapatmış soylu ailelerin maaşlı görevleri tekelleştirmesini önlemiştir (Weber, 2011b, ss. 558-559). Konfüçyüsçülüğün gelişmesi okumuşların elinde olan eğitimin gelişmesini sağlamıştır (Braudel, 2014, s. 210). Mandarinler, toplumun, ekonominin ve kültürün dengelenmesinde rol almışlardır. Merkezi idare, feodal beyler ve köylüler arasında köprü kurmuşlardır. Yine Taoocuğ⁴a karşılık olarak hiyerarşinin, kamu düzeninin ve halkın erdemini öne çıkarmışlardır (Braudel, 2014, s. 225). Weber'e göre Konfüçyüsçü mandarinler, hayatın dinsel ve politik kürelerinde iktidarlarını pekiştirmişlerdir (Schroeder, 1996, s. 46). Nitekim Konfüçyüsçü mandarinler, Çin'in göreceli durağan politik ilişkilere sahip istikrarlı bir patrimonyal bürokrasi olmasından ötürü bu tabakanın etik anlayışı sağlam bir şekilde yerleşmiştir. Bir beyefendi mandarin, Batı'da Prutenin yaptığı gibi aksine hayatının bütününe aşkın bir amaca yönlendirmeyip, daha ziyade ait olduğu tabakadan umulan törelere uyma idealini yansıtıyordu. Mandarinlerin etiğini karakterize eden nokta, dünya üzerinde egemenlik kurmak değil, dünyaya uyum sağlamaktır (Schroeder, 1996, ss. 69-70). Bu bakımdan durağan bir toplumsal yapının hakim olduğu Çin'de en üstte yer alan imparator, yönü ve tarzı belirlemekte, mandarinler, merkezin emrini yerine getirmekte, orta tabaka yerel işleri yürütmektedirler. Köylüler ve az da olsa zanaatkarlar ise tarlada ekip biçerler, el işlerini yaparlar ve otoriteye saygı gösterirlerdi (Roskin, 2012, s. 508).

⁴ Taoizm, Çin'in en büyük ve en eski dinlerinden biridir.

5.2. Konfüçyüsçülük, İdeoloji ve Çin Felsefi Kökenleri

Konfüçyüs, İ.Ö. 551-479 yılları arasında Zhou (Chou) Hanedanlığı döneminde hayatını sürdürmüş bir bilgedir. Shantung eyaletinde doğmuştur ve yine orada hayata veda etmiştir (Eberhard, 2007, s. 45). Ölümünden bu yana eyalet, Çin'de kutsal kabul edilmektedir (Özmen & Buluş, 2017, s. 11). Konfüçyüs'ün görüşleri ve eserleri, Çin'de siyaset felsefesinin kökenini ve toplumun temel ahlak/etik anlayışını meydana getirmiş, önemli devlet görevlileri bu ahlak çerçevesinde uzunca yıllar yetiştirilmiştir. Bu felsefi doktrin başka etik anlayışların gelişmesini de önlemiş ve katı bir nitelik göstermiştir. Dolayısıyla bu felsefe, devletin uzunca yıllar kültürel kodlarını ve ideolojisini meydana getirmiştir.

Konfüçyüs'e göre kişinin içinde yaşadığı ülke aslında onun dünyaya geldiği ailesinin bir uzantısıdır. Bu anlayışa göre devletin hükümdarı ailenin reisi olan baba, yetkililer ebeveyn ve halk da ailenin çocukları gibi algılanmaktadır (Aydın, 2015, s. 236). Konfüçyüs'e göre halk eğitilmelidir. Halkın içinden çıkan akıllı ve çalışkan kişilerin de devlet yönetiminde görev alabilmesinin yolu açılmalıdır (Okay, 2017, ss. 19-20). Ayrıca Konfüçyüs'e göre insanlar erdemli olmalı, bilgisini artırmalı ve uygun bir ortam bulduğunda da insanlara hizmet etmelidir (Okay, 2017, s. 64). Yine Konfüçyüs'e göre yöneticiler de halkı sevmeli, hoşgörülü olmalı ve eziyet etmemelidirler (Okay, 2017, s. 80). Bunların da yanında Konfüçyüs, halkın yönetiminde töreye büyük önem vermektedir. Ona göre ceza halkı yönetmekte ve yönlendirmede en son kullanılacak çare olmalıdır. Töre ve hoşgörü ile yönetilen insanlar, hükümdarlarına karşı daha saygılıdırlar (Okay, 2017, s. 102). Han Hanedanlığı döneminde Konfüçyüsün fikirleri devletin resmi ideolojisi olmuştur (Özmen & Buluş, 2017, s. 12; Subramaniam, 2009, s. 59). Konfüçyüs'un amacı ise Çin'in birliği, feodal devletin ortadan kaldırılması ve sosyal yapının düzenlenmesi olarak sıralanabilmektedir (Mumcu, 2019, s. 267). Görüldüğü üzere Konfüçyüsçülük düşüncesinde bürokrasinin ahlaki temeline vurgu yapılmaktadır. Ataya saygı ve hayırsever hükümet gibi fikirlere de odaklanılmaktadır (Assadullayev, 2018, s. 133).

Konfüçyüs'un eserleri bütün Çin imparatorluğu boyunca devletin resmi görüşü olmuştur ve bunlar, 1905 yılında iptal edilinceye kadar devlet memurları giriş sınavında ölçüt olarak benimsenmiştir (Özmen & Buluş, 2017, ss. 12-13; Kaçer, 2018, s. 755; Eisenstadt, 1962, s. 289). Çin devlet hayatında bu kadar önem taşıyan Konfüçyüsçülük, "dünyanın akılcı açıdan açıklanmasına yönelik bir denemeden ibaret olmayıp, aynı zamanda siyasal ve toplumsal bir ahlaktır; çoğu zaman iddia edildiği gibi gerçek bir din değilse de, en azından belirli bir dinsellikte olduğu kadar kuşkuculuk ve hatta en açık bilinmezlikle uyum sağlayan felsefi bir tutumdur" (Braudel, 2014, s. 209).

Çin'in kültürel ve toplumsal hayatında Konfüçyüsçü gelensekselcilik ile Taozim ve Budizm⁵ birleşince Weber tarafından belirlenen iktisadi kapitalist zihniyet Çin'de gelişmemiştir (Arslan, 2008, s. 66; Assadullayev, 2018, s. 142). Weber açısından bu durum ise modern endüstriyel kapitalizmin önündeki en büyük engeldir (Lai, 2015, s. 41).

5.3. Weber'de Çin Bürokrasisi ve Patrimonyal Gelenek

Çin'de bürokrasi, Çin'in büyük ve yaygın bir devlet olması, kuzeyden gelen akınlara karşı büyük bir ordu beslemesi, sulama sistemleri, Çin Seddi gibi çok büyük bayındırlık işine girilmesi vb. faktörlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır (Çevikbaş, 2014, s. 82). Weber, Han Hanedanlığı'ndan son Qing Hanedanlığı'na kadar, bazı rasyonel esaslar olsa da, tüm antik ve imparatorluk dönemi boyunca Çin bürokrasisinin patrimonyal bir karakter taşıdığını söylemektedir (Kaçer, 2017, s. 146; Sprenkel, 1964, s. 353; Creel, 1964, ss. 158-159). Nitekim Çin imparatorları, modern zamanlara kadar diğer hanedanların ortak özelliklerini göstermiş ve taşımışlardır (Eisenberg, 1998, s. 84).

Weber'e göre Protestan ahlakının en güçlü karşıtı, Çin Konfüçyüsçülüğü'dür ve bir dinin toplumunu şekillendirmesi onun dünya görüşü yoluyla gerçekleşmektedir (Arslan, 2008, s. 59). Weber'e göre Çin'de yüzlerce yıl Çin bürokrasisinin temelini oluşturan Konfüçyüsçü mandarinler, maddi refahlarını artırdıkları halde bu kapitalist bir ahlak oluşturmaya yetmemiştir. Bu tür bir ahlaki gelişime yol açabilecek ruhani oluşumlar bunlarda mecburiyet taşımamıştır (Arslan, 2008, s. 62). Diğer taraftan Weber, Çin'de kapitalizmin gelişmesine bir diğer engel olarak Çin hukuk sistemindeki yetersizlikleri göstermektedir. Bir diğer engelleyici unsur da çok sıkı aile bağları ve sülale dayanışmasıdır. Patrimonyal devletin bir sonucu olarak gördüğü sülale dayanışması rasyonel ve gayrişahsi ticari ilişkiler kurulmasını engellemiştir. Sonuç olarak Weber'e göre Çin'de rekabet yerine uyum kavramı önde olmuştur. Bir burjuva ahlakı oluşturacak zihinsel ve maddi unsurlar burada gerçekleşmemiştir (Arslan, 2008, ss. 69-70; Lai, 2015, s. 52; Kalberg, 2009, s. 98; Marsh, 2000, s. 284). Weber açısından Çin'de etik, hukuk, rekabet ve burjuva vb. üzerine ortaya konan tezler, kapitalizmin burada gelişmemesinin bir dinamiği olarak sunulmaktadır.

Buna göre Weber, Çinlilerin dininin ya da ahlak anlayışının kapitalizmin ortaya çıkmasının önünde baş edilemez bir engel olmasının nedenleri olarak şunları

⁵ Çin'de bir dönem etkili olmuş ama devlet felsefesi haline gelememiş Hint kaynaklı bir din.

saymaktadır (Arslan, 2008, s. 63):

- Konfüçyüsçü dünya görüşü,
- Konfüçyüsçü etik,
- Siyaset küresiyle dinin bağlantısı,
- İktisadi davranış üzerinde dinin etkisi,
- Heterodoks dinlerin doğası.

Yukarıdaki analizlerinin yanında Weber, Çin’de imparatorun hem manevi hem de toplumsal lider olarak görülmesinin (Braudel, 2014, s. 221), yöneticinin aynı zamanda dinsel ve büyüsel bir yapıya sahip olmasının patrimonyalizmin sebeplerinden biri olduğunu söylemiştir. Buna göre keyfi idare patrimonyalizmin sonucu olmaktadır (Doğan, 2011, s. 178). Böylece Çin imparatoru, uyruklarının refahından ve güvenliğinden sorumlu bir otorite ve aynı zamanda toplumsal düzenin korucusuydu. Burada yine Webe’ göre devletin otoritesinin hükümdarın ve mandarinlerin dinselliği tarafından meşrulaştırılmasının söz konusu olduğu dinsel ve politik küreler birleşmektedir (Schroeder, 1996, ss. 72-73).

Bu doğrultuda, Weber’e göre Çin’de devletin bürokratik aygıtı, işlevsel çizgiler doğrultusunda örgütlenmiş ve yarırcı bir ruhla çevrili olsa da memuriyet ve kişi arasında, yönetsel ve yasal yordam arasında, biçimsel hukuk ve tözsel adalet arasında katı bir ayırım yapılmamasından dolayı modern (rasyonel) bir bürokrasiden ziyade patrimonyal bürokrasi meydana gelmiştir (Schroeder, 1996, s. 74).

6. SONUÇ

Çin devleti, devlet kültürü ve bürokrasi geleneği bakımından oldukça eskilere dayanan kadim bir uygarlıktır. Devletin gerek coğrafi büyüklüğü, gerekse nüfusu dünyanın önemli yerlerinden biri olmasını beraberinde getirmiştir. Birçok hanedanlık altında, antik, imparatorluk ve modern dönemler gibi aşamalardan geçen Çin’de zamanla derebeylik rejimi kısmen kaldırılarak merkezîyetçi bürokratik imparatorluklar kurulmuştur.

Karşılaştırmalı dinler, din sosyolojisi ve modern kapitalizm üzerine tezler üreten Weber de çeşitli araştırmalarında Doğu toplumlarını bu alanlardan incelemiştir. Weber, içinde yetişmiş ve tanık olmuş olduğu olaylardan etkilenmiş, modern toplumun yarattığı sorunlara dönük çözüm önerileri ileri sürmüş ve vatani olan Almanya’nın entelektüel zenginliğinden de faydalanmıştır. Weber’de de kendisinden önceki ya da çağdaşı olan bazı düşünürlerde olduğu gibi bir Doğu algısı ve bunun karşısında Batı’nın ortaya konması olarak anlaşılan şarkiyatçı ve

sosyolojik görüşler bulunmaktadır. Bu bağlamda Weber'e göre akılcılaşıma odaklı rasyonel esaslı kapitalizm Batı'da Protestan Ahlak ile oluşmuştur. Weber, burada kapitalizmin gelişimi açısından iktisadi, siyasi, sosyolojik ve kültürel analizler üretmektedir. Bunlar Weber'in kültür sosyolojisi ve bilimsel metodolojisinin temellerini de sunmaktadır. Örneğin din ya da ahlak üzerine ileri sürdüğü tezlerde büyü, din ve bilim ilişkisi üzerinde durmakta, Doğu'da büyüün toplum ve ekonomi üzerindeki belirleyiciliğinden söz etmektedir. Weber'e göre rasyonelleşme, modernleşme ve kapitalizm ile kaynaşan Batı, bu dünyaya yönelik çaba ve hırsı içerisindeyken; Doğu, büyü vb. mistik arzuların peşinde durağan ve rasyonel yaşantıdan uzak bir konumdadır.

Weber'e göre Çin toplumu da Konfüçyüsçülüğün himayesindedir ve bu durum Protestan ahlakın ve kapitalizmin ruhunun tam karşıtıdır. Weber'e göre Çin'de bu şekilde tahakküm esaslı kapsayıcı dini/ahlaki oluşumlar, irrasyonel hukuki sistem ve ekonomik yapı toplumu ve devleti pasif hale getirerek, uygarlığın rasyonel esaslarla ilerlemesinde engel oluşturmaktadır. Weber'e göre Çin'de siyaset, din, ekonomi iç içe geçmiştir. Bu ise modern endüstriyel kapitalizmin gelişmesinde en büyük engeldir. Nitekim Çin bürokrasisi, imparator ve kendine bağlı memurlar kadrosu ile merkezîyetçi patrimonyal bir yapı kurmuştur. Weber'de Batı ve Doğu tezahürlerinin bir karşılığı olarak modernleşme odaklı rasyonel/akılcı endüstriyel kapitalizmin ortam bulduğu Batı, modern bürokrasi ile ifade edilirken, durağan, kapalı bir ekonominin hakim olduğu, kolektif yapıya sahip Doğu, bu çalışma özelinde Çin, patrimonyal bürokrasi ile analiz edilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada, Weber'in genel bilimsel metodolojisinin ve sosyolojiye bakış açısının bir neticesi olarak görülebilecek olan Çin patrimonyal bürokrasisine dair tezleri, iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasal bağlamda bir eksene oturtulmaya çalışılmaktadır. Weber, Çin bürokrasisinin toplumun genel kültürü ile olan geniş bağlantısı üzerine bir analiz yapmaktadır. Buna göre, Batı'da gözlemlenen modern bürokrasiyi ortaya çıkaran fırsatlar ya da olanaklar, Doğu'da Çin'de görülemediği için patrimonyalizm temelli bürokrasi burada kendisine yer bulmuştur.

7. KAYNAKÇA

- Acar, H. (2018). Kamu güvenliğinin sağlanmasında weberyen bürokrasi ve hiyerarşi kavramı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(3), 667-684.
- Akçakaya, M. (2016). Bürokrasi kuramları ve türk kamu yönetiminde bürokratik sorunlar. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,

18(3), 669-694.

- Arslan, M. (2008). Weberci görüşlere göre konfüçyüsçülüğün çin iş kültürü üzerine etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(19), 59-83.
- Aslan, S. (2003). Osmanlı siyasi rejimini şekillendiren bir olgu olarak patrimonyalizm. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1-2), 245-253.
- Assadullayev, E. (2018). Bureaucratic tradition of china: confucianism and legalism. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 133-148.
- Aydın, M. (2015). *Ana hatlarıyla dinler tarihi: tarih, inanç ve ibadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Balcı, A. (2016). Şarkiyatçılık nedir? edward said'in şarkiyatçılık eserindeki giriş bölümüne 10 şerh. 13 Mayıs 2019 tarihinde https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/19_alibalci.pdf adresinden erişildi.
- Batmaz, N. Y. (2012). Çin halk cumhuriyeti. B. Aykaç & Ş. Durgun (Eds.), *Çağdaş siyasal sistemler içinde* (ss.421-448). Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Braudel, F. (2014). *Uygurlukların grameri*. M. A. Kılıçbay (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Creel, H. G. (1964). The beginnings of bureaucracy in china: the origin of the hsien. *The Journal of Asian Studies*, 23(2), (Feb.), 155-184.
- Çakır, H., & Şahin, B. (2015). Max weber'de doğu algısı ve türkiye özelinde tartışmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 18-45.
- Çam, E. (2000). *Çağdaş devlet sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi kuramı ve yönetsel işlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), Aralık, 75-102.
- Doğan, K. C. (2017). Kamu yönetiminde post-bürokratik değişimin yansımalarının öncülleri: yeni kamu yönetimi eksenli bir bakış. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57, Kasım, 201-220.
- Doğan, N. (2011). Patrimonyalizm kavramına eleştirel bir yaklaşım. *Liberal Düşünce*, 64, Güz, 161-184.
- Doğan, Ş. (2015). Max weber ve sabri f. ülgener'de zihniyet-din ilişkisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), Temmuz, 203-226.

- Dönmez, Ö. (2018). Kamu tercihi teorisi perspektifinde bürokrat davranışı, şeffaflık ve yolsuzluk, sistemi değişecek türkiye. *Social Sciences Studies Journal (SSS Journal)*, 4(22), 4027-4041.
- Dursun, D. (1992). Bürokrasi teorisi ve yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 37-38, 133-149.
- Eberhard, W. (2007). *Çin tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Eisenberg, A. (1998). Weberian patrimonialism and imperial chinese history. *Theory and Society*, 27(1), (Feb.), 83-102.
- Eisenstadt, S. N. (1962). Religious organizations and political process in centralized empires. *The Journal of Asian Studies*, 21(3), (May), 271-294.
- Eryılmaz, B. (2010). *Kamu yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Eşki, H. (2010). Bugünü anlamak için max weber'i yeniden okumak. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 187-198.
- Fleury, L. (2009). *Max weber*. I. Ergüden (çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Giddens, A. (1999). *Max weber düşüncesinde siyaset ve sosyoloji*. A. Çiğdem (çev.), Ankara: Vadi Yayınları.
- Göktürk, İ. (2015). Modernizmden postmodernizme: bürokratik kültür ve insan. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 1(1), 17-28.
- Huang, R. (2007). *Çin tarihi: bir makro tarih yaklaşımı*. A. Sönmez (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ishiyama, J. T. (2012). *Comparative politics: principles of democracy and democratization*. United Kingdom: Wiley- Blackwell Publishing.
- İsmail, A., & Aliu, A. (2017). Geçmişten günümüze çin halk cumhuriyeti idare hukukunun kısa gelişimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 179-197.
- Kaçer, M. (2017). Çin bürokrasi sınavları: patrimonial bürokraside rasyonel bir gelenek. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 145-166.
- Kaçer, M. (2018). Liyakat temelli bürokrasi: kore kamu sınavları (gwageo) (958-1894). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 754-769.

- Kalberg, S. (2009). *Max weber'i anlamak*. B. Gencer (çev.), Ankara: Lotus Yayınevi.
- Keay, J. (2011). *Çin tarihi*. N. K. Tayanç & D. Tayanç (çev.), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kiser, E., & Cai, Y. (2003). War and bureaucratization in qin china: exploring an anomalous case. *American Sociological Review*, 68(4), (Aug.), 511-539.
- Lai, J. (2015). "Patrimonial bureaucracy" and chinese law: max weber's legacy and its limits. *Modern China*, 41(1), (January), 40-58.
- Marsh, R. M. (2000). Weber's misunderstanding of traditional chinese law. *American Journal of Sociology*, 106(2), (September), 281-302.
- Mcneill, W. H. (1989). *Dünya tarihi*. A. Şenel (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Mumcu, A. (2019). Çin meselesi. 03 Haziran 2019 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/344/3558.pdf> adresinden erişildi.
- Okandan, R. G. (1968). *Umumi amme hukuku (devletin doğuşu, pozitif ve teorik gelişmesi, unsurları)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1349.
- Okay, B. (2017). *Konfüçyüs ve çin felsefesinin temelleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Özdemir, G. (2014). Weberyen anlamda türklerde otorite ve meşruiyet ilişkisi (15.yüzyıl osmanlı dönemine kadar). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(2), 69-90.
- Özel, M. (2000). İktisadî oryantalizmin sonu: çin, hind ve osmanlı ekonomilerine yeni bakış. *Divan*, 1, 1-28.
- Özlem, D. (2001). *Max weber'de bilim ve sosyoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özmen, İ., & Buluş, A. (2017). Başlangıçtan devrime çin'i anlamak (mı)?. *Medeniyet ve Toplum*, 1(1), Bahar, 9-33.
- Parlak, B., & Caner, C. (2005). *Karşılaştırmalı siyasal ve yönetsel yapılar*. İstanbul: Alfa Aktüel.
- Peters, B. G. (2001). *The politics of bureaucracy*. London: Routledge.
- Ponting, C. (2017). *Yeni bir bakış açısıyla dünya tarihi*. E. B. Özbilen (çev.), İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Roberts, J. M. (2014). *Kısa dünya tarihi*. M. T. Akad (çev.), İstanbul: İnkılap Yayınları.

- Roskin, M. G. (2012). *Çağdaş devlet sistemleri: siyaset, coğrafya, kültür*. B. Seçilmişoğlu (çev.), Ankara: Adalet Yayınları.
- Schroeder, R. (1996). *Max weber ve kültür sosyolojisi*. M. Küçük (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sprenkel, O. B. V. D. (1964). Max weber on china. *History and Theory*, 3(3), 348-370.
- Subramaniam, V. (2009). Indian legacy of bureaucracy and administration. A. Farazmand (Ed.), *Bureaucracy and Administration* içinde (pp.53-64). The United States of America: CRC Press.
- Subramaniam, V. (2019). Ancient bureaucracies of india and china, and modern administration. *Public Administration and Public Policy*-Vol. I, 07 Ağustos 2019 tarihinde <https://www.eolss.net/sample-chapters/c14/e1-34-02-04.pdf> adresinden erişildi.
- Sunar, L. (2011). Klasik sosyolojinin şarkiyatçı kaynakları: marx ve weber'in karşılaştırmalı bir incelemesi. *İnsan ve Toplum*, 1(2), 29-56.
- Sunar, L. (2012a). *Marx ve weber'de doğu toplumları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sunar, L. (2012b). Weber'in iktisat sosyolojisi: uygarlığı anlamının anahtarı olarak iktisadi zihniyet. *Sosyoloji Konferansları*, 1(45), 19-42.
- Tortop, N., İsbir, E. G., & Aykaç, B. (1999). *Yönetim bilimi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Torun, İ. (2002). Kapitalizmin zorunlu şartı "protestan ahlâk". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 89-98.
- Torun, İ. (2003). *Max weber'de iktisadi gelişme düşüncesi*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Türker, N. K. (2007). Çin'deki düşünce akımlarına genel bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(22), 289-298.
- Wallerstein, I. (1999). The west, capitalism, and the modern world-system. T. Brook & G. Blue (Eds.), *China and historical capitalism genealogies of sinological knowledge* içinde (pp.10-56). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wasserstrom, J. N. (2015). *21. yüzyılda çin: çin hakkında bilmek istediğiniz her şey*. H. Güldü (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organisations*. A. M. Handerson & T. Parsons (çev.), New York: The Free Press.
- Weber, M. (2009). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. Z. Gürata (çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
- Weber, M. (2011a). *Bürokrasi ve otorite*. H. B. Akın (çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Weber, M. (2011b). *Sosyoloji yazıları*. T. Parla (çev.), İstanbul: Deniz Yayınları.
- Weber, M. (2012a). *Ekonomi ve toplum*. Cilt-1, L. Boyacı (çev.), İstanbul: Yarın Yayınları.
- Weber, M. (2012b). *Ekonomi ve toplum*, Cilt-2, L. Boyacı (çev.), İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yılmaz, N., Doğan, K. C., & İnankul, H. (2013). Tek parti iktidarı döneminde (1923-1946) bürokrasi ve siyaset ilişkisinin weberyan değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), 265-286.
- Yılmaz, N., & Doğan, K. C. (2014). Siyaset bilimi açısından bürokrasi. Ö. Kutlu (Ed.), *Siyaset Bilimine Giriş* içinde (ss.239-258). İstanbul: Lisans Yayıncılık.